

Keskkonnaalaste õiguste realiseerimine Eesti kohtupraktikas

Kärt Vaarmari

Eestimaa Looduse Fondi jurist

Keskkonnaalaste õiguste kaitsmine kohtu teel ei ole tänases Eestis väga levinud (võrreldes nt omandireformi puudutavate õiguste kaitsega). Aastatel 2002-2006 Eesti kohtute poolt tehtud kohtulahenditest¹ võib välja tuua vaid mõnikümmend juhtumit, mille puhul on selgelt tuvastatav keskkonnaalaste õiguste kaitsmise eesmärk kaebajate poolt. Need juhtumid puudutavad üldjuhul nii keskkonnalubade vaidlustamist kui planeeringu- ja ehitusalaseid vaidlusi.

Keskkonnaalaste õiguste kaitsmist puudutavaid kohtuasju on algatanud nii üksikisikud kui keskkonnaorganisatsioonid. Kaitstavate õiguste esitamine nende erinevate kaebajate rühmade puhul on erinev – kui üksikisikud toovad halduskohtumenetluse nõuetest lähtuvalt peamiselt välja subjektiivsete õiguste rikkumise, siis keskkonnaorganisatsioonid tuginevad Keskkonnainfo kättesaadavuse ja keskkonnaasjade otsustamises üldsuse osalemise ning neis asjus kohtu poole pöördumise konventsiooni² (Århusi konventsioon) poolt valitsusvälistele organisatsioonidele antud laiale kaebeõigusele ega viita üldjuhul konkreetsetele õigustele, mida vaidlustatud haldusakti- või toiminguga on rikutud.

Üksikisikute puhul on peamiseks kaitstavateks keskkonnaalaste õigustega seotud õigusteks olnud õigus tervise kaitsele, perekonnaelu ja kodu puutumatus ning omandi kaitse. Näiteks Tallinnas Sõpruse pst 200 elanike poolt korterelamute rajamist lubava detailplaneeringu vaidlustamiseks esitatud kaebuses leitakse, et igapäevane õigus tervise kaitsele leiab väljundi rahvatervise seaduses, mille kohaselt tervise edendamise vahendiks on tervistsoodustava elukeskkonna kujundamine – olukorras, kus kavandatavad elamud rikuvad Sõpruse pst 200 elanike vaadet, hävib osa rohelusest ning inimeste kontsentratsioon muutub liiga suureks, saab elukeskkond paratamatult kannatada ning õigust tervisele on rikutud. Selles asjas asus kohus siiski teistsugusele seisukohale.³ Kohtute poolt on tõsiselt võetud eelkõige selliseid juhtumeid, mille puhul oht tervisele on otsene, nt Laguja küla elanike poolt Kagu-Eesti regionaalprügila detailplaneeringu vaidlustamise puhul (nn Laguja prügila juhtum).⁴

Otseselt õigusele puhtale keskkonnale on viidatud üksikutes üksikisikute poolt algatatud asjades, nt Tiina Timpmani jt poolt vanglate keskhaigla detailplaneeringu vaidlustamisel (nn Jämejala pargi juhtum)⁵, samuti Laguja prügila juhtumil. Kohtud on sellistel juhtudel käsitlenud õiguste rikkumise määrava kriteeriumina kaebajate elukoha kaugust kahjulikust objektist ning mitme juhtumi puhul on otsustatud, et kuna kaebajate elukoht

---

¹ Käesolevate seisukohtade kujundamisel on analüüsitud nii Riigikohtu kui alamaste astmete kohtute jõustunud lahendeid haldusasjades aastatest 2002-2006; allikana on kasutatud kohtulahendite registrit (<http://kola.just.ee>)

² RT II 2001, 18, 89

³ Tallinna Halduskohtu 04.01.2006.a. otsus haldusasjas nr 3-369/2005

⁴ Riigikohtu halduskolleegiumi 9. märtsi 2005.a. otsus asjas nr 3-3-1-88-04

⁵ Riigikohtu halduskolleegiumi 14. oktoobri 2003.a. otsus asjas nr 3-3-1-54-03

asub objektist piisavas kauguses, siis kaebajate subjektiivseid õigusi siiski rikutud ei ole (nt Siim-Olaf Hõimla poolt Võru linnas bensiinitankla rajamise vaidlustamisel⁶, aga ka Moldova külas kruusakaevanduse rajamise puhul⁷). Kaebajate subjektiivsete õiguste rikkumine on kohtute poolt otseselt seatud sõltuvusse ka kaebajate aktiivsusega oma õiguste kaitsmisel kohtueelses menetluses.

Mitmes asjas on viidatud õigusele puhtale elukeskkonnale kaudselt – elukeskkonna kaitsmise vajadust on mitmel juhul kaebajate või kohtute poolt käsitletud enesestmõistetavana.

Menetluslike õiguste osas on Eesti kohtutes enim käsitlust leidnud Århusi konventsiooni III sammu e juurdepääs õigusemõistmisele keskkonnaasjades.

Üksikisikute poolt avalikes huvides esitatud kaebuste puhul on kohtud korduvalt juhtinud tähelepanu sellele, et seadus ei anna isikule õigust esitada halduskohtule kaebust avalikes huvides (põhjapaneva kohtulahendina viidatakse üldjuhul Riigikohtu halduskolleegiumi lahendile asjas nr 3-3-1-26-99). Erijuhtumiks on planeeringutega seotud vaidlused, mille puhul Riigikohus on andnud oma tõlgenduse planeerimisseaduse § 26 lõike 1 mitmetimõistetava sõnastuse osas ja asunud seisukohale, et planeeringu kehtestamise otsuse vaidlustamiseks võib halduskohtusse pöörduda igaüks, kes leiab, et see otsus on õigusvastane, ning olenemata sellest, kas see otsus tema õigusi rikub või tema vabadusi piirab.⁸

Keskkonnaorganisatsioonide kaebeõiguse tunnustamise osas on kohtute poolt aktsepteeritud Århusi konventsiooni otsekohaldatavust ning üldjuhul on eeldatud kaebeõiguse olemasolu konventsiooni art 9 lõike 2 alusel. Osades asjades on kohtud nõudnud siiski põhjendatud huvi tõendamist. Üldiselt on keskkonnaorganisatsioonide kaebeõiguse tunnustamine olnud küllaltki lai, eriti võrreldes teiste Euroopa riikide praktikaga. Valitsusvälised keskkonnaorganisatsioonid ise on oma laia kaebeõigust kasutanud keskmiselt – seni on nende poolt algatatud ca 10 kohtuasja.

On vaieldav, kas senist keskkonnaalaste õiguste realiseerimise praktikat lugeda kesiseks või hinnata seda kohtuid koormavaks. Teiste riikide praktikat arvestades ei ole ilmselt siiski veel tegemist üleliigselt kohtuid koormava kaebuste liigiga. Omaette küsimuseks on Århusi konventsiooni art 9 lõigete 4 ja 5 täitmine, mis näevad ette õigeaegse ja mitte takistavalt kalli menetluse ning mis nõuavad konventsiooniosaliselt võimaluse kaalumist luua kohased abistamise mehhanismid, et kõrvaldada või vähendada õigusemõistmisele juurdepääsu rahalisi ja muid takistusi.

---

⁶ Riigikohtu halduskolleegiumi 17. mai 2005.a. otsus asjas nr 3-3-1-16-05

⁷ Jõhvi Halduskohtu 25.09.2003 otsus asjas nr 3-166/2003

⁸ Riigikohtu halduskolleegiumi 9. juuni 2004.a. otsus asjas nr 3-3-1-28-04